

Příloha č. 1. Dotazník pro speciální pedagogy z mateřských škol – pilotní testování

Pohlaví

muž

žena

V jakém kraji vykonáváte praxi speciálního pedagoga?

Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

vysokoškolské

doktorské

jiné

Jaký je váš věk?

20-30

31 - 40

41 - 50

51 - 60

61 a více

Jak dlouho pracujete na pozici speciálního pedagoga?

V jaké instituci pracujete?

mateřská škola

jiná

Kde získáváte informace o problematice PAS?

Kolik dětí s autismem máte v péči?

Pracujete s dětmi, které jsou integrované v běžné třídě?

ano

ne

Pokud ano, kolik takových dětí máte (přibližně) v péči?

Pracujete s dětmi, které jsou zařazeny do tříd (škol) zřízených podle § 16 odst. 9?

ano

ne

Pokud ano, kolik takových dětí máte v péči?

Jak často s těmito dětmi pracujete? (myšleno s jedním dítětem) denně, jednou týdně atd..

Jaké metody a přístupy nejčastěji využíváte při své práci s dětmi s autismem?

Jak hodnotíte svou roli z pohledu stěžejní náplně práce s dětmi s autismem.

Jaké znalosti a dovednosti nejčastěji uplatňujete při své práci.

Jaké diagnostické metody při práci s dětmi s autismem využíváte?

Na jaké oblasti se vaše terapie nejvíce zaměřuje? (co je pro vás důležité?)

Na jaké problémy při práci s dětmi s autismem nejčastěji narážíte?

V čem především spočívá podle Vás úloha speciálního speciální pedagoga při práci s dětmi s autismem?

Spolupracujete s poradenskými zařízeními, které se specializují (mají v péči) děti s autismem?

Jak tato spolupráce probíhá? (jak často a jakou formou)

Co nejčastěji se speciálními pedagogy ze ŠPZ konzultujete?

Spolupracujete s externími odborníky? Pokud ano, s kterými, jak často a jakým způsobem spolupráce probíhá?

Jak probíhá spolupráce s rodiči? Mají rodiče zájem o konzultace? Jak často? Jaké jsou nejčastější požadavky rodičů na vás (co se týká práce s jejich dětmi s autismem)?

Cítíte se dostatečně podporováni z hlediska supervize? Máte s kým konzultovat svou práci? Pokud ano s kým, jak často, jak tyto konzultace probíhají?

Jaký je váš názor na inkluzi dětí s autismem do běžných tříd? Jaké máte zkušenosti? Jaké jsou největší překážky inkluze?

Co potřebujete ke své práci, aby se vám pracovalo lépe?

Kdo (které profese) by měl podle vás tvořit úzký tým odborníků, kteří pravidelně pracují s dětmi s autismem?

VELICE DĚKUJI ZA VÁŠ ČAS

Příloha č. 2: Dotazník pro speciální pedagogy ze školských poradenských zařízení - pilotní testování

Pohlaví

muž

žena

V jakém kraji vykonáváte praxi speciálního pedagoga?

Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

vysokoškolské

doktorské

jiná

Jaký je váš věk?

20-30

31 - 40

41 - 50

51 - 60

61 a více

Jak dlouho pracujete na pozici speciálního pedagoga?

V jaké instituci pracuje

PPP

SPC

jiná

Kde získáváte informace o problematice PAS?

Kolik dětí s diagnózou autismus máte v péči?

Pracujete s dětmi, které jsou integrované v běžné třídě?

ano

ne

Pokud ano, kolik takových dětí máte (přibližně) v péči?

Pracujete s dětmi, které jsou zařazeny do tříd (škol) zřízených podle § 16 odst. 9?

ano

ne

Pokud ano, kolik takových dětí máte v péči?

Jak často s těmito dětmi pracujete? (myšleno s jedním dítětem)

Jaké metody a přístupy nejvíce využíváte při své práci s dětmi s autismem?

Jak hodnotíte svou roli z pohledu stěžejní náplně práce s dětmi s autismem.

Jaké znalosti a dovednosti nejčastěji uplatňujete při své práci.

Jaké diagnostické metody při práci s dětmi s autismem využíváte

Na jaké oblasti se vaše terapie nejvíce zaměřuje? Co je pro vás důležité?

Na jaké problémy při práci s dětmi s autismem nejčastěji narážíte?

V čem především spočívá podle Vás úloha speciálního speciální pedagoga při práci s dětmi s autismem?

Spolupracujete s mateřskými školami (přípravnými třídami základních škol), které pečují o děti s autismem?

Jak tato spolupráce probíhá? (jak často a jakou formou)

Jaké jsou nejčastější dotazy pedagogů ze škol či mateřských škol?

Spolupracujete s externími odborníky? Pokud ano, s kterými, jak často a jakým způsobem spolupráce probíhá

Jak probíhá spolupráce s rodiči? Mají rodiče zájem o konzultace? Jak často. Jaké jsou nejčastější požadavky rodičů na vás (co se týká práce s dětmi s autismem)

Cítíte se dostatečně podporováni z hlediska supervize? Máte s kým konzultovat svou práci? Pokud ano s kým, jak často, jak tyto konzultace probíhají?

Jaký je váš názor na inkluzi dětí s autismem do běžných tříd? Jaké máte zkušenosti? Jaké jsou největší překážky inkluze?

Co potřebujete ke své práci, aby se vám pracovalo lépe?

Kdo (které profese) by měl podle vás tvořit úzký tým odborníků, kteří pravidelně pracují s dětmi s autismem?

VELICE DĚKUJI ZA VÁŠ ČAS

Příloha č. 3: Dotazník pro speciální pedagogy z mateřských škol

Vážené kolegyně, vážení kolegové, moc Vás prosím o vyplnění dotazníku.

Pracuji jako speciální pedagog v mateřské škole se speciálními třídami v Praze Košířích a píšu rigorózní práci na téma "Role speciálního pedagoga v předškolním vzdělávání dětí s autismem".

Otázky v dotazníku se týkají Vašich postojů k práci s dětmi s autismem, inkluze těchto dětí do běžných tříd, spolupráce s kolegy, rodiči a externími spolupracovníky a také Vašich podmínek pro práci

Dotazníky jsou anonymní a použijí je pouze pro účely této práce

VÝSLEDKY VÝZKUMU MÉ RIGOROZNÍ PRÁCE VÁM DÁM RÁDA K DISPOZICI

VELICE DĚKUJI ZA VÁŠ ČAS:)

A. OSOBNÍ ÚDAJE, DÉLKA A MÍSTO VÝKONU PRAXE SPECIÁLNÍHO PEDAGOGA

1. POHLAVÍ

žena

muž

2. V JAKÉM KRAJI VYKONÁVÁTE PRAXI SPECIÁLNÍHO PEDAGOGA?

3. JAKÉ JE VAŠE NEJVYŠŠÍ DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ?

vysokoškolské

doktorské

jiná odpověď

4. JAKÝ JE VÁŠ VĚK?

20-30

31 - 40

41 - 50

51 - 60

61 a více

5. JAK DLOUHO PRACUJETE NA POZICI SPECIÁLNÍHO PEDAGOGA?

méně než 5 let

6 - 10 let

11-15

16 -20

21 a více let

6. V JAKÉ INSTITUCI PRACUJETE?

MŠ

jiná

7. KDE ZÍSKÁVÁTE INFORMACE O PROBLEMATICE PAS?

školení

studium na vysoké škole

internet

literatura

výměna zkušeností

jiná odpověď

B. NÁSLEDUJÍCÍ DOTAZY SE TÝKAJÍ VÁŠÍ PŘÍMÉ PRÁCE S DĚTMI S AUTISMEM A NÁZORŮ NA INKLUZI DĚTÍ S AUTISMEM DO BĚŽNÝCH TRÍD

8. KOLIK DĚTÍ S DIAGNOZOU AUTISMUS MÁTE V PÉČI?

5 a méně

6 - 10

11-15

16-20

21-25

26-30

31 a více

9. KOLIK MÁTE V PÉČI DĚTÍ S AUTISMEM ZAŘAZENÝCH DO BĚŽNÝCH TŘÍD?

1-5

6-10

11-15

16-20

21-25

26-30

31 a více

nemám takové děti v péči

jiná odpověď

10. KOLIK MÁTE V PÉČI DĚTÍ S AUTISMEM ZAŘAZENÝCH DO TŘÍD ZŘÍZENÝCH DLE § 16, ODS. 9?

1-5

6-10

11-15

16-20

21-25

26-30

31 a více

nemám takové děti v péči

jiná odpověď

11. SOUHLASÍTE S INKLUZÍ DĚTÍ S AUTISMEM DO BĚŽNÝCH TŘÍD?

ano

spíše ano

spíše ne

ne

nevím

je to velmi individuální

jiná odpověď

12. JAKÉ JSOU PODLE VÁS NEJVĚTŠÍ PŘEKÁŽKY INKLUZE DĚTÍ S AUTISMEM DO BĚŽNÝCH TŘÍD? VYBERTE, PROSÍM, MAXIMÁLNĚ TŘI ODPOVĚDI

problémy v sociální oblasti

problémy v komunikaci dětí s pas

personální zajištění

vzdělání asistenta pedagoga

časové vytíženost poradenských zařízení a tím i nedostatečná podpora škol

předsudky spojené s diagnózou pas

počet dětí na třídě

jiná odpověď

13. JAK ČASTO PRACUJETE S JEDNÍM DÍTĚTEM S DIAGNOZOU AUTISMUS INDIVIDUÁLNĚ?

každý den

vícekrát týdně

jednou za týden

jednou za 14 dní

jednou za měsíc

jiná odpověď

14. JAKÉ METODY ČI PŘÍSTUPY NEJVÍCE VYUŽÍVÁTE PŘI PRÁCI S DĚTMI S AUTISMEM? ZVOLTE JEDNU ČI VÍCE ODPOVĚDÍ

ABA

strukturované učení

VOKS

vizualizace

nácvik sociálních situací

senzorická integrace

videotrénink interakcí

Prvky O). T). A).

Son-Rise

jiná odpověď

15. NA CO SE PŘI TERAPII DĚTÍ S AUTISMEM NEJVÍCE ZAMĚŘUJETE? VYBERTE, PROSÍM, MAXIMÁLNĚ TŘI ODPOVĚDI

socializace

komunikace - řeč

alternativní komunikace

hra

nácvik konkrétní dovednosti

oční kontakt

sebeobsluha

řízená činnost (práce u stolečku)

práce s emocemi

jiná odpověď

16. NA JAKÉ PROBLÉMY PŘI PRÁCI S DĚTMI S AUTISMEM NEJČASTĚJI NARÁŽÍTE? V ČEM VIDÍTE NEJVĚTŠÍ PROBLÉM? VYBERTE, PROSÍM, MAXIMÁLNĚ TŘI ODPOVĚDI.

motivace dítěte

vztek a agrese

hypo či hypersenzitivita

překážky v oblasti komunikace

hyperaktivita

nespolupráce dětí s pas

generalizace (neschopnost přenést naučené dovednosti do praxe)

přílišná ochrana ze strany rodičů

nepřiměřená očekávání ze strany rodičů

problémy ve spolupráci s asistentem pedagoga

navalující se administrativa

nepřijetí dítěte rodiči

nedostatečné vzdělání asistenta pedagoga v problematice pas

nepochopení okolí

jiná odpověď

17. V ČEM PŘEDEVŠÍM SPOČÍVÁ PODLE VÁS ÚLOHA SPECIÁLNÍHO SPECIÁLNÍ PEDAGOGA PŘI PRÁCI S DĚTMI S AUTISMEM?

pomoc při začleňování dítěte do kolektivu vrstevníků

podpora při přechodu na základní školu

metodické vedení

didaktickou a výchovnou

předávání informací pedagog - asistent pedagoga

koordinátor inkluze

podpora rodiny

být součástí multidisciplinárního týmu

komunikace s ostatními odborníky

znalec konkrétních postupů

průvodce a zprostředkovatel

jiná odpověď

18. JAK HODNOTÍTE SVOU ROLI Z POHLEDU STĚŽEJNÍ NÁPLNĚ PRÁCE S DĚTMI S AUTISMEM. VYBERTE, PROSÍM, MAXIMÁLNĚ DVĚ ODPOVĚDI

role pedagoga

role vychovatele

role poradce a konzultanta

role diagnostika

19. JAKÉ ZNALOSTI A DOVEDNOSTI NEJČASTĚJI UPLATŇUJETE PŘI SVÉ PRÁCI. VYBERE, PROSÍM, MAXIMÁLNĚ TŘI ODPOVĚDI

oblast speciální pedagogiky

oblast psychologie

oblast pedagogiky

oblast sociologie

komunikační schopnosti

schopnost plánování, organizace a řízení

oblast legislativy

20. JAKÉ DIAGNOSTICKÉ METODY PŘI PRÁCI S DĚTMI S AUTISMEM POUŽÍVÁTE? VYBERTE, PROSÍM, MAXIMÁLNĚ TŘI NEJČASTĚJŠÍ.

anamnestický dotazník

edukačně hodnotící profil

dotazníky na ADHD

dotazník pro nově přijaté děti

vlastní komplexní diagnostika

pozorování

rozhovor s rodiči

rozhovor s ostatními pedagogy, kteří s dítětem pracují

jiná odpověď

**C. NÁSLEDUJÍCÍ OTÁZKY SE TÝKAJÍ VAŠÍ SPOLUPRÁCE S KOLEGY,
EXTERNÍMI ODBORNÍKY A RODIČI DĚTÍ S AUTISMEM**

**21. SPOLUPRACUJETE SE ŠKOLSKÝMI PORADNESKÝMI ZAŘÍZENÍMI,
KTERÉ PEČUJÍ O DĚTI S AUTISMEM?**

ano

ne

22. POKUD ANO, S KTERÝMI?

SPC

PPP

raná péče

jiná odpověď

nespolupracuji

23. JAK ČASTO TATO SPOLUPRÁCE PROBÍHÁ?

vícekrát do měsíce

jednou měsíčně

jednou za čtvrt roku

jednou za půl roku

jednou za rok

jiná odpověď

nespolupracuji

24. JAKÝM ZPŮSOBEM TATO SPOLUPRÁCE NEJČASTĚJI PROBÍHÁ?

náslechy ve škole

konzultace po e-mailu

konzultace po telefonu

jiná odpověď

nespolupracuji

25. CO NEJČASTĚJI S ODBORNÍKY ZE ŠKOLSKÝCH PORADENSKÝCH ZAŘÍZENÍ, KTEŘÍ SE SPECIALIZUJÍ NA DĚTÍ S AUTISMEM, KONZULTUJETE? VYBERTE, PROSÍM, MAXIMÁLNĚ TŘÍ NEJČASTĚJŠÍ DOTAZY.

dotazy na rozvoj komunikace

dotazy na začlenění dětí s autismem do kolektivu vrstevníků

na práci s dětmi na třídě

na stanovování hranic

jak zvládnout agresivitu u dětí

jak dítě motivovat

jiná odpověď

nespolupracuji

26. SPOLUPRACUJETE S EXTERNÍMI SPOLUPRACOVNÍKY?(PŘI PRÁCI S DĚTMI S AUTISMEM)

ano

ne

27. POKUD ANO, S KTERÝMI?

psycholog

psychiatr

ergoterapeut

pediatr

logoped

jiná odpověď

nespolupracuji

28. MAJÍ RODIČE DĚTÍ S AUTISMEM ZÁJEM O KONZULTACE?

ano

ne

29. POKUD ANO, JAK ČASTO KONZULTUJÍ?

pravidelně jednou měsíčně

když je potřeba

každý den při předávání dítěte ve třídě

jiná odpověď

nekonzultují

30. JAK TATO SPOLUPRÁCE PROBÍHÁ?

osobně

telefonicky

písemná komunikace po e-mailu

neprobíhá

31. NA CO SE NEJČASTĚJI RODIČE PTAJÍ? VYBERTE, PROSÍM, MAXIMÁLNĚ TŘI NEJČASTĚJŠÍ DOTAZY*

chtějí si ověřit, že postupují správně

jak rozvíjet komunikaci

jak rozvíjet sociální dovednosti

jak rozvíjet hru

jak stanovit výchovné hranice

pomoc při hledání nových přístupů

jiná odpověď

nespolupracují

32. DOMNÍVÁTE SE, ŽE PŘI PÉČI O DĚTI S AUTISMEM JE DŮLEŽITÁ MEZIOBOROVÁ SPOLUPRÁCE?

ano

spíše ano

ne

spíše ne

nevím

33. KDO BY MĚL TAKOVÝ TÝM TVOŘIT? ODBORNÍCI Z JAKÝCH OBORŮ?

D. NÁSLEDUJÍCÍ DOTAZY SE TÝKAJÍ VAŠICH PODMÍNEK PRO PRÁCI A SUPERVIZE

34. CÍTÍTE SE DOSTATEČNĚ PODPOROVÁNÍ Z HLEDISKA SUPERVIZE?

ano

ne

35. JAK ČASTO SUPERVIZE PROBÍHÁ?

jednou týdně

jednou měsíčně

jednou ročně

dle potřeby

jiná odpověď

supervize neprobíhá

36. S KÝM SDÍLÍTE SVÉ PROFESNÍ ZKUŠENOSTI?

supervizor

vedení školy

kolega/kolegyně

jiná odpověď

nesdílím

37. CO BYSTE POTŘEBOVALI PRO TO, ABY SE VÁM NA POZICI SPECIÁLNÍHO PEDAGOGA PRACOVALO LÉPE? VYBERTE, PROSÍM, MAXIMÁLNĚ TŘI PRO VÁS NEJDŮLEŽITĚJŠÍ ASPEKTY

větší časová dotace

méně administrativy

materiální vybavení školy

více pedagogického personálu na každou třídu

méně dětí na třídě

více financí na odborné vzdělání

vyšší finanční ohodnocení

administrativní pracovník

jiná odpověď

Příloha č. 4: Dotazník pro speciální pedagogy ze školských poradenských zařízení

Vážené kolegyně, vážení kolegové, moc Vás prosím o vyplnění dotazníku.

Pracuji jako speciální pedagog v mateřské škole se speciálními třídami v Praze Košířích a píši rigorózní práci na téma "Role speciálního pedagoga v předškolním vzdělávání dětí s autismem“.

Otázky v dotazníku se týkají Vašich postojů k práci s dětmi s autismem, inkluze těchto dětí do běžných tříd, spolupráce s kolegy, rodiči a externími spolupracovníky a také Vašich podmínek pro práci

Dotazníky jsou anonymní a použiji je pouze pro účely této práce

VÝSLEDKY VÝZKUMU MÉ RIGOROZNÍ PRÁCE VÁM DÁM RÁDA K DISPOZICI

VELICE DĚKUJI ZA VÁŠ ČAS:)

A. OSOBNÍ ÚDAJE, DÉLKA A MÍSTO VÝKONU PRAXE SPECIÁLNÍHO PEDAGOGA

1. POHLAVÍ

žena

muž

2. V JAKÉM KRAJI VYKONÁVÁTE PRAXI SPECIÁLNÍHO PEDAGOGA?

3. JAKÉ JE VAŠE NEJVYŠŠÍ DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ?

vysokoškolské

doktorské

jiná

4. JAKÝ JE VÁŠ VĚK?

20-30

31 - 40

41 - 50

51 - 60

61 a více

5. JAK DLOUHO PRACUJETE NA POZICI SPECIÁLNÍHO PEDAGOGA?

méně než 5 let

6 - 10 let

11-15

16 -20

21 a více let

6. V JAKÉ INSTITUCI PRACUJETE?

PPP

SPC

jiná odpověď

7. KDE ZÍSKÁVÁTE INFORMACE O PROBLEMATICE PAS?

školení

studium na vysoké škole

internet

literatura

výměna zkušeností

jiná odpověď

B. NÁSLEDUJÍCÍ DOTAZY SE TÝKAJÍ VÁŠÍ PŘÍMÉ PRÁCE S DĚTMI S AUTISMEM A NÁZORŮ NA INKLUZI DĚTÍ S AUTISMEM DO BĚŽNÝCH TRÍD

8. KOLIK DĚTÍ S DIAGNOZOU AUTISMUS MÁTE V PÉČI?

méně než 10

11 - 20

21- 30

31 - 40

41 - 50

51 - 100

více než 100

101 a více

9. KOLIK MÁTE V PÉČI DĚTÍ S AUTISMEM ZAŘEZENÝCH DO BĚŽNÝCH TRÍD?

méně než 10

11-20

21-30

31-40

41-50

51 - 100

101 a více

nemám takové děti v péči

jiná odpověď

10. KOLIK MÁTE V PÉČI DĚTÍ S AUTISMEM ZAŘAZENÝCH DO TŘÍD ZŘÍZENÝCH DLE § 16, ODS. 9?

10 a méně

11-20

21-30

31-40

41-50

51-100

více než 100

nemám takové děti v péči

jiná odpověď

11. SOUHLASÍTE S INKLUZÍ DĚTÍ S AUTISMEM DO BĚŽNÝCH TŘÍD?

ano

spíše ano

spíše ne

ne

nevím

je to velmi individuální

jiná odpověď

12. JAKÉ JSOU PODLE VÁS NEJVĚTŠÍ PŘEKÁŽKY INKLUZE DĚTÍ S AUTISMEM DO BĚŽNÝCH TŘÍD? VYBERTE, PROSÍM, MAXIMÁLNĚ TŘI ODPOVĚDI

problémy v sociální oblasti

problémy v komunikaci dětí s autismem

personální zajištění

vzdělání asistenta pedagoga

časové vytíženost poradenských zařízení a tím i nedostatečná podpora škol

předsudky spojené s diagnózou autismus

počet dětí na třídě

jiná odpověď

**13. JAK ČASTO PRACUJETE S JEDNÍM DÍTĚTEM S DIAGNOZOU
AUTISMUS INDIVIDUÁLNĚ?**

jednou měsíčně

jen při diagnostice

jednou za půl roku

jiná odpověď

**14. JAKÉ METODY ČI PŘÍSTUPY NEJVÍCE VYUŽÍVÁTE PŘI PRÁCI S DĚTMI
S AUTISMEM? ZVOLTE JEDNU ČI VÍCE ODPOVĚDÍ**

ABA

strukturované učení

VOKS

vizualizace

nácvik sociálních situací

senzorická integrace

videotrénink interakcí

prvky O). T). A).

Son-Rise

jiná odpověď

**15. NA CO SE PŘI TERAPII DĚTÍ S AUTISMEM NEJVÍCE ZAMĚŘUJETE?
VYBERTE, PROSÍM, MAXIMÁLNĚ TŘI ODPOVĚDI**

socializace

komunikace - řeč

alternativní komunikace

hra

nácvik konkrétní dovednosti

oční kontakt

sebeobsluha

řízená činnost (práce u stolečku)

práce s emocemi

jiná odpověď

16. NA JAKÉ PROBLÉMY PŘI PRÁCI S DĚTMI S AUTISMEM NEJČASTĚJI NARÁŽÍTE? V ČEM VIDÍTE NEJVĚTŠÍ PROBLÉM? VYBERTE, PROSÍM, MAXIMÁLNĚ TŘI ODPOVĚDI.

motivace dítěte

vztek a agrese

hypo či hypersenzitivita

překážky v oblasti komunikace

hyperaktivita

nespolupráce dětí s autismem

generalizace (neschopnost přenést naučené dovednosti do praxe)

přílišná ochrana ze strany rodičů

nepřiměřená očekávání ze strany rodičů

problémy ve spolupráci s asistentem pedagoga

navalující se administrativa

nepřijetí dítěte rodiči

nedostatečné vzdělání asistenta pedagoga v problematice PAS

nepochopení okolí

jiná odpověď

17. V ČEM PŘEDEVŠÍM SPOČÍVÁ PODLE VÁS ÚLOHA SPECIÁLNÍHO SPECIÁLNÍ PEDAGOGA PŘI PRÁCI S DĚTMI S AUTISMEM?

pomoc při začleňování dítěte do kolektivu vrstevníků

podpora při přechodu na základní školu

metodické vedení

didaktickou a výchovnou

předávání informací pedagog - asistent pedagoga

koordinátor inkluze

podpora rodiny

být součástí multidisciplinárního týmu

komunikace s ostatními odborníky

znalec konkrétních postupů

průvodce a zprostředkovatel

jiná odpověď

18. JAK HODNOTÍTE SVOU ROLI Z POHLEDU STĚŽEJNÍ NÁPLNĚ PRÁCE S DĚTMI S AUTISMEM. VYBERTE, PROSÍM, MAXIMÁLNĚ DVĚ ODPOVĚDI

role pedagoga

role vychovatele

role poradce a konzultanta

role diagnostika

19. JAKÉ ZNALOSTI A DOVEDNOSTI NEJČASTĚJI UPLATŇUJETE PŘI SVÉ PRÁCI. VYBERE, PROSÍM, MAXIMÁLNĚ TŘI ODPOVĚDI

oblast speciální pedagogiky

oblast psychologie

oblast pedagogiky

oblast sociologie

komunikační schopnosti

schopnost plánování, organizace a řízení

oblast legislativy

20. JAKÉ DIAGNOSTICKÉ METODY PŘI PRÁCI S DĚTMI S PAS POUŽÍVÁTE? VYBERTE, PROSÍM, MAXIMÁLNĚ TŘI NEJČASTĚJŠÍ.

edukačně hodnotící profil

anamnestický dotazník

dotazníky na ADHD

dotazník pro nově přijaté děti

vlastní komplexní diagnostika

pozorování

rozhovor s rodiči

rozhovor s ostatními pedagogy, kteří s dítětem pracují

jiná

C. NÁSLEDUJÍCÍ OTÁZKY SE TÝKAJÍ VAŠÍ SPOLUPRÁCE S KOLEGY, EXTERNÍMI ODBORNÍKY A RODIČI DĚTÍ S PAS

21. SPOLUPRACUJETE S MATEŘSKÝMI ŠKOLAMI, KTERÉ PEČUJÍ O DĚTI S AUTISMEM?

ano

ne

22. JAK ČASTO TATO SPOLUPRÁCE PROBÍHÁ?

vícekrát do měsíce

jednou měsíčně

jednou za čtvrt roku

jednou za půl roku

jednou za rok

jiná odpověď

nespolupracuji

23. JAKÝM ZPŮSOBEM TATO SPOLUPRÁCE NEJČASTĚJI PROBÍHÁ?

náslechy ve škole

konzultace po e-mailu

konzultace po telefonu

jiná odpověď

nespolupracuji

24. ČEHO SE DOTAZY PEDAGOGŮ MATEŘSKÝCH ŠKOL, KTEŘÍ PRACUJÍ S DĚTMI S AUTISMEM, NEJČASTĚJI TÝKAJÍ? VYBERTE, PROSÍM, MAXIMÁLNĚ TŘÍ NEJČASTĚJŠÍ DOTAZY.

dotazy na rozvoj komunikace

dotazy na začlenění dětí s autismem do kolektivu vrstevníků

na práci s dětmi na třídě

na stanovování hranic

jak zvládnout agresivitu u dětí

jak dítě motivovat

jiná odpověď

nespolupracuji

25. SPOLUPRACUJETE S EXTERNÍMI SPOLUPRACOVNÍKY?(PŘI PRÁCI S DĚTMI S AUTISMEM)

ano

ne

26. POKUD ANO, S KTERÝMI? VYBERTE JEDNU NEBO VÍCE ODPOVĚDÍ.

psycholog

psychiatr

ergoterapeut

pediatr

logoped

jiná odpověď

nespolupracuji

27. MAJÍ RODIČE DĚTÍ S AUTISMEM ZÁJEM O KONZULTACE?

ano

ne

28. POKUD ANO, JAK ČASTO KONZULTUJÍ?

pravidelně jednou měsíčně

když je potřeba

při každé návštěvě

jiná odpověď

nekonzultují

29. JAK TATO SPOLUPRÁCE PROBÍHÁ?

osobně

telefonicky

písemná komunikace po e-mailu

neprobíhá

30. NA CO SE NEJČASTĚJI RODIČE PTAJÍ? VYBERTE, PROSÍM, MAXIMÁLNĚ TŘI NEJČASTĚJŠÍ DOTAZY*

chtějí si ověřit, že postupují správně

jak rozvíjet komunikaci

jak rozvíjet sociální dovednosti

jak rozvíjet hru

jak stanovit výchovné hranice

pomoc při hledání nových přístupů

jiná odpověď

nespolupracují

31. DOMNÍVÁTE SE, ŽE PŘI PÉČI O DĚTI S AUTISMEM JE DŮLEŽITÁ MEZIOBOROVÁ SPOLUPRÁCE?

ano

spíše ano

ne

spíše ne

nevím

32. KDO BY MĚL TAKOVÝ TÝM TVOŘIT? ODBORNÍCI Z JAKÝCH OBORŮ?

D. NÁSLEDUJÍCÍ DOTAZY SE TÝKAJÍ VAŠICH PODMÍNEK PRO PRÁCI A SUPERVIZE

33. CÍTÍTE SE DOSTATEČNĚ PODPOROVÁNÍ Z HLEDISKA SUPERVIZE?

ano

ne

34. JAK ČASTO SUPERVIZE PROBÍHÁ?

jednou týdně

jednou měsíčně

jednou ročně

dle potřeby

jiná odpověď

supervize neprobíhá

35. S KÝM SDÍLÍTE SVÉ PROFESNÍ ZKUŠENOSTI? VYBERTE JEDNU NEBO VÍCE ODPOVĚDÍ

supervizor

vedení školy

kolega/kolegyně

jiná odpověď

nesdílím

36. CO BYSTE POTŘEBOVALI PRO TO, ABY SE VÁM NA POZICI SPECIÁLNÍHO PEDAGOGA PRACOVALO LÉPE? VYBERTE, PROSÍM, MAXIMÁLNĚ TŘI PRO VÁS NEJDŮLEŽITĚJŠÍ ASPEKTY

větší časová dotace

méně administrativy

materiální vybavení školy

více pedagogického personálu na každou třídu

méně dětí na třídě

více financí na odborné vzdělání

vyšší finanční ohodnocení

administrativní pracovník

hranice maximálního počtu dětí v péči

jiná odpověď

Příloha č. 5: Přepis rozhovorů

Klára K. – učitelka v MŠ ve třídě s integrací

Jaké máte vzdělání a jaké máte dosavadní pracovní zkušenosti?

Mám střední pedagogickou školu, pak jsem šla na tři roky na bakalářské studium předškolní pedagogiky a protože jsem viděla, jak přibývá dětí s autismem, logopedickými vadami, tak jsem si říkala, že si dodělám speciální pedagogiku, abych viděla jak lépe s takovými dětmi pracovat, abych jim lépe porozuměla. A tak šla jsem na Univerzitu Jana Amose Komenského.

Rovnou po škole jsem nastoupila do mateřské školy, kde působím doteď. Praxi jsem měla jen v rámci táborů, kam jsem jezdila, kde byly i děti s ADHD, PAS a tak. Pracuji tedy v mateřské škole se speciálními třídami. Po škole jsem nastoupila do speciální třídy pro děti s PAS, což byla obrovská zkušenost. Mohla jsem zjistit, co ty děti potřebují. Byla jsem moc ráda, že mi taková nabídka přišla hned po škole. Práce je velmi náročná. Po třech letech ve třídě pro děti s autismem jsem se stala paní učitelkou v běžné třídě. V tomto roce mám ve třídě integrovanou jednu holčičku s diagnózou PAS a v minulém školním roce jsem měla také jednu dívku s autismem – ta v letošním roce nastoupila na základní školu.

Jak probíhá spolupráce s rodiči?

Je to hodně o té komunikaci. Oni vědí, že o Fanytku (inkludovanou dívku s autismem) máme zájem. Že to není jen o tom, že inkludovaná a my si jí nevšímáme, ale snažíme se jí dále rozvíjet. Fanytko nenastoupila rovnou k nám do běžné třídy, ale byla dva roky ve třídě podle paragrafu 16 odst. 9. Rodiče byli rádi, že je teď zařazena do třídy, kde pracuje někdo, kdo má zkušenosti i z té autistické třídy.

S jakými dalšími odborníky spolupracujete a jakým způsobem? Jaký je Váš názor na nutnost spolupráce při péči o děti s autismem

Tak bez toho by to nešlo. Nejdůležitější je samozřejmě spolupráce pedagogů na třídě a také s rodiči. Pravidelně jednou za půl roku máme oficiální konzultace s rodiči, jinak samozřejmě řešíme případně problémy každý den při předávání dětí. Výhodou je, že máme ve školce školní psycholožku a speciální pedagožku. S nimi jsme v každodenním kontaktu, konzultujeme s nimi metody práce a podobně. Spolupracujeme i se speciálními pedagogy ze speciálně pedagogických center, ale vzhledem k jejich časové vytíženosti je tato spolupráce spíše formální. Výhodou je i pravidelná externí spolupráce s ergoterapeutkou.

Jaká je hlavní úloha inkluze dítěte s autismem v běžné třídě

Já si myslím, že třeba výše zmíněná Fanyňka se v „autistické“ třídě naučila sebeobslužce a režimu školy a hlavní cíl integrace do běžné třídě je rozvoj sociálních dovedností. Vidím v tom navíc prospěch i pro ostatní děti. Snažíme se je vtáhnout společně do všech činností. A prima je, že i ostatní děti vidí, že když si někdo hraje „jinak“, je to v pořádku. Učí se být navzájem ohleduplní a bourat předsudky.

Na co se v péči o dívku s autismem především zaměřujete?

Myslím, že komunikace a sociální kontakty. Stačí mi, když dítě umí říct „já chci já nechci.“ Loňská integrace dívky s autismem se ale příliš nezdařila, protože ani doma s ní příliš nepracovali. Maminka si odmítala přiznat, že má holčičku s autismem. Letos je to s Fanyňkou jiné. Rodiče chodí na logopedii a různé nácviky a pracují i doma. Každý den s námi konzultují a práce ve školce navazuje na práci doma. Je to ideální stav.

Jakým způsobem s dětmi s autismem pracujete?

Záleží na tom, jestli je přítomný asistent nebo ne a také na úrovni spolupráce s asistentem. Problém našeho školství je velký počet dětí na třídě. A ta práce je tím ovlivněna. Nezbyvá tolik času na individuální práci s dětmi – myslím, že je to ale při práci s dětmi s autismem stěžejní. Práce v kolektivu navazuje na individuální práci. I v minulých letech jsem zjistila, že když mám na třídě integrované dítě a nemám asistenta pedagoga, tak člověk to dítě trochu „vypustí“, protože to jinak nejde. Asistentky využíváme jak pro začlenění do kolektivu, tak ale i pro individuální práci v odpočinkové místnosti. Bez nich by to nešlo.

Kde získáváte informace o problematice PAS?

Internet, školení, praxe. Zkoušíme, co se daří a co ne.

Tereza H. – asistentka pedagoga v běžné třídě s integrací

Jaké je Vaše vzdělání a jaké máte dosavadní pracovní zkušenosti?

Hned po škole (střední pedagogická škola) jsem nastoupila do mateřské školy se speciálními třídami kde pracuji již čtvrtý rok. Nastoupila jsem jako asistentka do autistické třídy, po dvou letech mi bylo nabídnuto místo v běžné třídě. Minulý rok i tento mám na třídě integrovanou dívku s autismem.

Na co se v péči o dívku s autismem především zaměřujete?

Určitě na komunikaci. Ať verbální nebo pomocí piktogramů. A sociální dovednosti. Integrace určitě není pro každého a důvodem je především vysoký počet dětí na třídě Fanyňka je ta, která zvládne větší počet dětí, pro Dáju (dívenku, kterou jsem měla inkludovanou ve třídě minulý školní rok) to ale bylo minulý rok dost náročné. I když se zdá, že Fanyňka je uzavřená do svého světa, sleduje okolí. Má ráda jednoho chlapečka, vyhledává ho, hraje si s ním. Je vidět, že se na něj těší.

Co je úkolem inkluze dětí s autismem?

Já si myslím hlavně se adaptovat na větší kolektiv, mít nějaký harmonogram, zúčastnit se každé činnosti alespoň na malou chvíli. Myslím, že je hlavní, že v té třídě prostě je. I když ostatní děti nevyhledává, občas se na ně usměje, ví, že tam jsou. My jsme si to hned na začátku s dětmi vysvětlili a oni jí mají rádi. Berou jí za ruku, pomáhají jí, už i chápou, že si v době odpočinku může vzít na lehátko hračku i když oni ne. Učí se toleranci.

Jak probíhá spolupráce s rodiči?

Já mám výhodu, že Fanyňku znám už z autistické třídy. Rodiče jsou vstřícní, nosí do školky různé pomůcky, hry, se kterými si Fanča hraje doma. Problém je teď to, že nechce jíst. Má bezlepkovou dietu a přitom miluje klasické rohlíky.

S jakými dalšími odborníky spolupracujete a jakým způsobem? Jaký je Váš názor na spolupráci při péči o děti s autismem

Nejdůležitější je spolupráce s paní učitelkou Klárou, se kterou jsem na třídě a speciální pedagožkou. Každý den si v týmu upřesňujeme kompetence a činnosti, které bude kdo ten den vykonávat. A také s jakými dětmi. Zda skupinově nebo individuálně. Cílem je vytvořit bezpečné a přínosné prostředí nejen pro integrované děti, ale i pro děti ostatní.

Kde získáváte informace o problematice PAS?

Tak určitě na školeních, pak pro mě nejlepší byly dva roky ve speciální třídě a v naší mateřské škole je spousta knížek o autismu.

Jak byste zhodnotila svou spolupráci s asistentkou pedagoga na třídě?

Nedovedu si představit, že by na třídě asistentka nebyla. Integrace by neměla smysl. Máme na třídě 28 dětí a učitelka nemá čas věnovat se jen dívce s autismem. Já mám za úkol hledat, co Fanyнку baví, a tak jí zabavit a rozvíjet u ní hru a smysluplné trávení volného času.

Co by pomohlo, aby integrace dobře fungovala?

Rozhodně menší počet dětí na třídě. To je základ.

Monika K. – školní psycholog

Jaké máte vzdělání?

Já mám šestileté gymnázium a potom jsem půl roku studovala na Fakultě humanitních studií. To jsem zanechala, protože mi to nedávalo smysl a pak jsem šla studovat psychologii na Filosofické fakultě.

Proč jste se rozhodla studovat právě psychologii?

Měla jsem už od gymnázia pocit, že za mnou lidé chodí a svěřují se mi a přišlo mi to smysluplné.

Kdy jste se poprvé setkala s dětmi s autismem?

Já jsem s dětmi s autismem začala pracovat asi v prvním ročníku na vysoké škole. Dostala jsem nabídku z terapeutického centra (Autcentrum), které se v tu dobu nově otevíralo. A protože jsem do té doby o autismu nic nevěděla, měla jsem je zaškatulkované na úrovni „Rainman“, tak jsem si říkala, že to zkusím. Autcentrum je terapeutické centrum pro děti s autismem a poruchami chování. Po první vstupní konzultaci rodiče řekli, co řeší, s čím potřebují pomoci a pak tam jednou týden na hodinu a půl chodili na přímé návčiky (terapeut - dítě – rodiče). Základem byla ABA terapie, protože to v Americe vystudovala paní ředitelka, ale postupně jsme přidávali něco ze Son-Risu, obrázkové učení atd. Neměli jsme jen jednu metodu. V Autcentru jsem pracovala po dobu studií. Po škole jsem nastoupila jako psycholog do mateřské školy na částečný úvazek a na částečný úvazek do pedagogicko psychologické poradny.

Jsou mezi Vašimi klienty v poradně i děti s autismem?

Minimálně, a když, tak jen na začátku terapie, když rodiče nevědí, že spadají do SPC. Nebo když dítě s podezřením na autismus zachytíme v nějaké základní škole. Většinou ale tyto děti odesíláme hned na diagnostiku, a když mají autismus diagnostikovaný, jdou do péče SPC.

Na co se v péči o děti s PAS především zaměřujete?

Mně přišlo, že pokud vycházím od klientů v Autcentru, tak jsme ve všech případech naráželi na nemožnost komunikace. Když děti nedokážou vyjádřit své potřeby, tak se na to pak nabalovalo problémové chování atd. Takže oblast komunikace.

Jaká je úloha školního psychologa v mateřské škole?

Psychologie je hodně o verbální komunikaci, často se moje práce překrývá s prací speciálního pedagoga. Čistě jako psycholog mohu pracovat s rodiči, chůvou, pedagogy dospělými, kteří se pohybují v okolí dítěte s PAS. Pokud jde o děti s PAS, které mají vyvinutou verbální řeč, pak s nimi pracovat (z pozice psychologa) lze. Pokud jsou neverbální, pak pracuji komplexně. Od komunikace, pomocí obrázků, přes hrubou, jemnou motoriku, grafomotoriku. Podobné je to v mateřské. Je prima, že děti vidím, jak se chovají během denního režimu – při individuální práci ale i v rámci kolektivu vrstevníků. V menší třídě, nebo ve větším množství dětí. Rodičům dětí s autismem se často říká ne moc hezké věci, tak se to jako psycholog snažím ošetřit i v tomto smyslu. Vycházím z toho, že když je nešťastný, úzkostný rodič, má to přímý dopad na dítě.

Kolik dětí s autismem máte v péči?

Asi tak 8

Kde získáváte informace o problematice PAS?

Nejčastěji od rodičů dětí, dále když jsem psala bakalářskou práci na toto téma, přečetla jsem hodně článků, především zahraničních. Případně i dokumenty v televizi. Se spoustou maminek z Autcentra jsme si vytvořily přátelské vztahy a jsme v kontaktu stále. Konzultujeme spolu, co se jim osvědčilo, jakou teď našli dobrou logopedii a podobně.

Jak probíhá spolupráce s rodiči?

Spolupráce s rodiči je určitě zásadní. Je důležité, v jakém okamžiku rodiče zastihneme. Jestli už je s diagnózou vyrovnaný, nebo jestli je to na začátku, kdy ještě hledá spoustu dalších možných příčin než autismus. Je to zásadní. Proto mi přijde důležité při terapiích mít i rodiče, aby viděli, co a jak. Do Autcentra chodili často i prarodiče, sousedé, kteří dítě hlídají, chůvy atd. Důležitá je týmová práce. V Autcentru jsme měli psychologa, logopeda, speciálního pedagoga, ergoterapeuta a pak jsme odesílali případně na neurologii a psychiatrii. V mateřské škole intenzivně spolupracuji především se speciálním pedagogem, pedagogy ze tříd a rodiči.

Bez týmové spolupráce by to nešlo. Osvědčily se například společné konzultace, kterých se účastním já, speciální pedagog, rodič, učitelka ze třídy.

Jaký máte názor na integraci dětí s autismem do běžných tříd?

Důležitá je, aby měly za sebou historii ve třídě zřízené dle § 16 odst. 9 školského zákona. V poslední době o tom přemýšlím víc a víc. Myšlenka inkluze se mi moc líbí, ale pak v praxi narážím na to, že v dalších pětadvaceti dětech není dostatek času a nevím, jestli dětem s autismem inkluze dává to, co by měla. Záleží samozřejmě na individualitě dítěte. Určitě je to výhodné vzhledem k rozvoji sociálních dovedností. Ale na rozvoj školních dovedností myslím není v tom množství dětí kapacita. Mně přijde, že mě lidé s autismem mnohému naučili. Dříve jsem byla zvyklá dělat věci rychle, ale při terapii dětí s autismem jsem se zklidnila. Sama jsem si musela říci, že není kam spěchat, máme na to čas. A také spoustu věcí – hraček třeba - mě naučili používat jinak. Děti nás vlastně tlačí do kreativity. Jedna hračka napodruhé už je nezaujme. Spoustu hraček jsem sama vyráběla. Naučili mě klidu a vyrovnanosti. Řešit sama sebe. Já nemohu panikařit, protože pak by panikařilo i dítě.

Eliška H. - ergoterapeutka

Jaké máte vzdělání?

Vystudovala jsem bakalářské studium na lékařské fakultě obor ergoterapie a zároveň dělala speciální výchova na FTVS magisterské studium. Magisterské studium ergoterapie nemám, protože to je otevřené pár let a je to denní studium. Z kurzů, které považuji za důležité jsem absolvovala Bobath terapii, senzoryckou integraci, videotrénink interakcí a ještě mám tříletý výcvik v rodinné terapii. A takové ty malé kurzy a workshopy, ale ty spíš považuji za informativní.

Jaká je Vaše dosavadní profesní dráha?

Já jsem pracovala 6 let v Motole po škole. Nejdříve jsem dělala dospělou ergoterapii půl roku, pak jsem přešla k dětem. Během mateřské dovolené jsem začala dělat na Karlově náměstí v centru pro děti s perinatální zátěží a tam jsem dodnes jeden den v týdnu. Po mateřské dovolené jsem dala v Motole výpověď a začala jsem jezdit do rodin. To trvalo pět let. No a před rokem a půl jsem založila centrum dětské ergoterapie PlaySi.

Kdy jste se poprvé setkala s dětmi s autismem?

Nevím, jestli jsem viděla v Motole dítě s autismem, ale to je myslím otázka neinformovanosti. A vyloženě s autistickým dítětem - intenzivně - asi až u vás v mateřské škole Duha, když jsme začaly spolupracovat.

Jaká je role ergoterapeuta v týmu, který pečuje o děti s autismem?

Jak říkám, tady u vás ve školce jsem je poznala nejvíce v takové té široké škále, co znamená autismus. Já vidím hlavní roli ergoterapeuta v možnosti nabídnout senzoryckou integraci. To si myslím, že celosvětově spadá do kompetencí ergoterapeuta. Prvky z tohoto přístupu nabízím ostatním odborníkům – co by mohli používat logopedi, jak třeba na třídě pracovat s prvky senzorycké integrace atd. Cílem mého snažení je úspěšná participace dítěte do společnosti ve spolupráci se všemi odborníky samozřejmě. Do ergoterapie patří oblast soběstačnosti. A aby dítě mohlo být soběstačné, tak musí dobře fungovat v oblasti senzoryckého procesování. Já zjistím, jak je na tom s jednotlivými smysly, kde je porucha, jestli například v registraci nebo modulaci senzoryckého procesování a pak usiluji o to, aby se stav co nejvíce normalizoval. Například dítě je hodně citlivé v oblasti senzoryckého cití, paní učitelka mi řekne, že dítě je nervózní v kolektivu dětí a nemá rádo dotyky. Tak my si ho vyšetříme – dotazníkem, rozhovorem s učitelkami, se speciálním pedagogem, rodičem (značka ideál) a zjistíme, že má zvýšenou reaktivitu v oblasti taktilního cití. Nastavíme terapeutické kroky, které propojíme nejen s rodinou, ale i mateřskou školou (pedagožky ze třídy, speciálním pedagogem), prostě se všemi, kteří s dítětem pracují. Cílem například bude, aby dítě za tři měsíce nerozhodilo, že si vedle něj sedne kamarád.

Co vidíte jako prioritu rozvoje u dětí s autismem v předškolním věku?

Když si vezmu zdravého jedince – tak si řeknu, co musí umět předškolák. Když si vezmu děti s autismem, tak velmi často mají velmi slabé vnímání vlastního těla. Takovou tu propriocepci a povědomí o „body schématu“. To jsou takové stěžejní kameny senzorycké integrace: propriocepce, vestibulár a taktilní cití. Tyto tři kameny je potřeba dát do co možná nejoptimálnější formy. A na takto dobře vybudovaném základě mohou pedagogové stavět takové ty akademické dovednosti a exekutivní funkce. Povědomí „sám o sobě“, vlastním těle, považují za zásadní i třeba pro rozvoj emočních složek. Takové to: „Moje tělo je unavené, tak si půjdu odpočinout“. „Ten mě štve, tak si půjdu hrát s někým jiným“. Zdravé dítě je schopno takovýmto plánováním zajistit vlastní komfort. Děti s autismem mají tuto schopnost plánování

velmi slabou. Další věc je komunikace a sociální dovednosti. Tady využívám hodně i videotrénink interakcí.

Jana V. – speciální pedagog

Jaké máte vzdělání a jaká je Vaše dosavadní profesní dráha?

Prošla jsem gymnáziem, potom jsem šla na vysokou školu - Univerzitu Karlovu Speciální pedagogiku. Pro Speciální pedagogiku jsem se rozhodla proto, že jsem pracovala jako dobrovolník v Jedličkově s ústavu a ve Svaté Rodině na Petřinách. Po vysoké škole jsem nastoupila do mateřské školy Na Děkanec, kde jsem působila jako učitelka ve speciální třídě, pak jsem byla v MS na Praze 7, kde jsem působila dva roky jako učitelka a zástupce ředitele. Poté jsem působila 2 roky v MŠ Sluníčko a pak už následovala Duha. No a tento rok jsem udělala Státní rigorózní zkoušku.

Kdy jste se poprvé setkala s dětmi s autismem?

Už kdy jsem dělala na té Praze 7, tak jsem pracovala s holčičkou, která měla sice diagnostikovanou mentální retardaci. Ale teď po všech mých zkušenostech je jasné, že tam byl i autismus. V té době jsme byly na třídě dvě učitelky, neměly jsme asistentku, ale ve třídě bylo 6 dětí (chodily tedy většinou čtyři děti), takže bylo hodně času na individuální práci, skupinovou, na všechno. Ve Sluníčku děti s autismem nebyly a myslím, že dodnes ani nejsou. No a pak jsem šla do Duhy a tady byl chlapeček Adam, který měl autismus. Pamatuji se, že jsem mu psala první individuální plán a jezdili se na něj dívat z tehdy ještě „Apla“, byli nadšení, že máme v mateřské škole autistu.

Co vidíte jako prioritu rozvoje u dětí s autismem v předškolním věku?

Nejdůležitější je odtrhnout je od domácí péče a zařadit do systému vzdělání. Určitě i s ohledem na rodinu, která si potřebuje odpočinout. Nejdůležitější je sebeobsluha, sociální chování a komunikace.

Jaký je Váš názor na inkluzi dětí s autismem do běžných tříd?

Určitě nejdříve projít třídou zřízenou dle § 16 odst. 9, a pokud je to jen trochu možné, inkludovat do běžné třídy. Ale i teď se jedna nejmenovaná paní na ministerstvu školství divila, proč inkludujeme děti s autismem do běžných tříd. Podle ní je to zbytečné, když stejně nastoupí do základní školy zřízené dle § 16 odst. 9. Pokud ale přijde rodina dítěte s autismem s tím, že chtějí dát dítě rovnou do běžné třídy, tak tam musí nastoupit. Ale to se nám ještě nikdy nestalo.

Myslím, že rodiče řeší hlavně to, jestli je inkluze pro jejich dítě prospěšná. Velký kolektiv dětí, rychlé tempo atd. Nevybavuji si, že by některému dítěti ublížilo to, že u nás v mateřské škole nastoupilo do třídy zřízené dle § 16 odst. 9 a až pak bylo inkludováno do běžné třídy

Jaká je podle Vás role speciálního pedagoga?

Tak samozřejmě přímá práce s dětmi. Ale myslím si, že 99 % pedagogů u nás neví, co to speciální péče je a často je ani nenapadne hledat informace v literatuře nebo na internetu, takže naše největší role je role konzultanta. Pro kolegyně, rodiče. Když nastoupí v září dítě s potřebou podpůrných opatření, tak nikoho z pedagogů nenapadne začít hledat informace o jeho postižení. Obrací se přímo na nás s dotazy, co mají dělat, jak s dítětem pracovat, jak komunikovat s rodinou atd.

Jaký je Váš názor na mezioborovou spolupráci při péči o děti s autismem?

Mezioborová spolupráce je podle mě základ úspěšné terapie dětí s autismem. Ze zkušenosti ale vím, že to příliš nefunguje. Nefunguje dostatečná komunikace, propojenost. My komunikujeme s externisty, pak s rodiči. Rodiče projdou diagnostikou, dochází na různé terapie, ale nedostatečně nás informují, chybí nějaká propojenost. Každý dělá něco – často něco jiného. Ideální by bylo dělat schůzky, kde by byli všichni „zainteresovaní“. Rodiče, paní učitelky ze tříd, speciální pedagog, ergoterapeut, logoped, zaměstnanec školského poradenského zařízení prostě všichni odborníci, kteří s dítětem pracují. V naší mateřské škole se o takovou spolupráci snažíme, ale je to značně omezené například časovými možnostmi

Ludmila M. – ředitelka mateřské školy

Jaké máte vzdělání a jaká je Vaše dosavadní profesní dráha?

Moje vzdělání je Střední pedagogická škola a pak Učitelství pro mateřské školy magisterský obor a po ukončení vysoké školy jsem záhy začala pracovat jako ředitelka mateřské školy. Nejdříve v jiné mateřské škole a po dvou letech, od roku 1994 pracuji tady v MŠ Duha. A tady bylo mé první setkání s dětmi se zdravotním postižením. I když jsme v širší rodině měli kvadruparetika, ale až zde jsem zjistila, že tyhle děti se taky nějakým způsobem vzdělávají. Skočila jsem do toho bez jakýchkoliv informací, vzdělání a v podstatě z mého pohledu to byl trochu pokus – omyl.

Kdy jste se poprvé setkala s dětmi s autismem?

Mé první setkání s dítětem s autismem bylo – stejně jako J. (speciální pedagožka) - chlapeček Adam. Adam nastoupil do běžné třídy, nebyl diagnostikovaný, ale maminka věděla, že s ním něco není v pořádku. Hodně se zajímala o problematiku PAS, měla toho hodně načteno. A my jsme zjistili, že si s ním v běžné třídě nevíme rady. Maminka přišla s tím, že ho přesuneme do tehdy ještě speciální třídy. Po nějaké době se opět vrátil do běžné třídy - takže šlo vlastně o inkluzi v době ještě dávno před rokem 2016. Adam pak nastoupil na běžnou základní školu.

Co vidíte jako prioritu rozvoje u dětí s autismem v předškolním věku?

To co je potřeba do života... do budoucna. To že nepozná barvy a nenapočítá do deseti, bez toho se obejde. Ale i ve třídě zřízené dle § 16 odst. 9 školského zákona je potřeba plnit očekávané výstupy, takové ty „akademické dovednosti“. Školní inspekce se teď soustředí na to, že zkoumá u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, jestli jsou naplňovány klíčové kompetence a výstupy z rámcového vzdělávacího programu, aby bylo opravdu rovné vzdělávání pro všechny... Myslím, že smyslem je, aby se každý rozvinul maximálně v rámci svých možností. Myslím si, že nácvik sociálních dovedností a sebeobsluha by měli nejvíce vycházet z rodiny.

Jaký je váš názor na inkluzi dětí s autismem do běžných tříd?

Určitě „náš školkový“ model. Tedy běžné třídy a třídy zřízené dle § 16 odst. 9 školského zákona v jedné budově. Rodiče jsou soudní a nechají si od nás poradit, která třída je pro jejich dítě vhodná. Inkluze samozřejmě ano, ale s citem

Jaká je podle Vás role speciálního pedagoga?

Myslím si, že by to měla být běžná pracovní pozice v každé škole. Školní psycholog i speciální pedagog. U nás speciální pedagožky fungují nejvíce jako poradenský orgán.

Jaký je váš názor na mezioborovou spolupráci při péči o děti s autismem?

Není běžné, že do mateřské školy dochází ergoterapeut, klinický logoped a další odborníci. Ale jsem moc ráda, že sem dochází. Tito odborníci fungují v naší mateřské škole jako poradní orgán. Jsem ráda, že se paní učitelky mají možnost zeptat celého týmu odborníků, když si nevědí s něčím rady. Už si na to zvykly a tato spolupráce se stala v naší školce běžným standardem. Ergoterapeut i klinický logoped patří do týmu, který pečuje o děti s autismem.

Příloha č. 6: Oblasti rozvoje, na které se speciální pedagog v mateřské škole Duha při práci s dětmi s autismem většinou zaměřuje. Nastínění hlavní problematiky a možností terapie.

Hra

Každý den začíná volnou hrou dětí. Právě téma „hry“ je ve třídě pro děti s autismem jedním z nejdůležitějších. Nejčastější nedostatky jsou v symbolické hře, hra buď není spontánní nebo zcela chybí. Nejpatrnější rozdíly jsou však u her, které vyžadují sociální vztahy. Při dodržení určitých zásad je možné hru autistických dětí nadále rozvíjet. Využíváním strukturovaného prostředí, alternativních komunikačních systémů, videonahrávek. Důležité je pravidla hry přizpůsobit vývojové úrovni dítěte, vycházet z jeho vlastních zájmů atd. Právě zde je velmi důležitá role pedagogů na třídě ve spolupráci se speciálním pedagogem. Ti se stávají průvodcem, pomocníkem, pozorovatelem dětí.

V užívání hraček a při hře se dostávají do popředí zájmu nepodstatné části hraček a předmětů, zájem o hračky bývá obecně malý, předměty jsou používány zvláštním způsobem. Vhodnými hračkami jsou puzzle, skládačky (na nich se dají opakovat pojmy jako větší, menší, první v řadě, a tak dále), provlékání tkaniček, dřevěné a textilní hračky. U dětí s těžkým postižením zůstane hra na úrovni manipulační (dětí olizují hračky, mačkají kousky látky) či kombinační (věnují se opakujícím se kombinacím, nemají potřebu zkoušet nové hry a hračky, neužívají hračky kreativním způsobem).

Dítě s autismem neumí při vzájemné interakci střídat pořadí a potřebuje pomoc i v této činnosti. Většina dětí si pravidla střídání snadno osvojí. Vhodná je například čepice, kterou označíme, kdo je na řadě - když hráč dohraje, podá čepici dalšímu na řadě. Děti s autismem jsou schopny hrát si a mít radost ze hry.

Při nábízení herních dovedností v mateřské škole Duha pedagogové strukturují prostředí a pracují s vizuální podporou. Ideální je rozdělit hru na několik dílčích kroků, které se pomocí obrázků a videonahrávek nacvičují.

Další způsob rozvoje hry je doprovázení při spontánní hře přímo na třídě. Vybrané hračky musí být přitažlivé, jednoznačné a snadné na manipulaci. Nejprve je nabízena jen jedna hračka – při poskytnutí většího množství hraček hrozí, že je dítě nebude využívat k funkční hře, ale bude je používat neobvyklým způsobem – rovnat do řad, ukládat jednu na druhou či uklízet do skříní.

Pokud má dítě v oblibě jen jednu hračku, měli bychom se snažit ji vyměnit za jinou a pokusit se navodit hru.

Poruchy příjmu potravy

Další velké téma u dětí s autismem jsou poruchy příjmu potravy, které jsou často zanedbávaným problémem u autistů. Lidé na spektru například odmítají jíst některé potraviny proto, že jim vadí struktura, barva, tvar jídla. Jedná se často o smyslovou přecitlivělost. Rovněž se k jídlu mohou pojit různé úzkosti a fobie, které pak vyústí v odmítání příjmu potravy.

Začlenění nových druhů potravin a jídel musí probíhat velmi pomalu, je doporučováno zprvu dítěti novou potravinu pouze ukázat, nechat ho ji prozkoumat, očichat a popřípadě ochutnat. Není vhodné negativně reagovat na odmítnutí. Pomalý a nenásilný postup může pomoci dát dítěti pocit bezpečí a nezpůsobovat pocit nejistoty. Společnost osob, které konzumují danou potravinu s ní/ním může být také nápomocná.

Mateřská škola Duha spolupracuje s terapeutkou ze společnosti NAUTIS Mgr. Marcelou Jarolímovou, která se nácviku jídla u dětí s autismem věnuje a v oblasti poruch příjmu potravy se stala pravidelnou konzultantkou pedagožek z třídy zřízené dle § 16 odst. 9 školského zákona pro děti s autismem. Jarolímová vyzdvihuje spolupráci s rodinou, která je právě při nácviku příjmu potravy jediným předpokladem úspěchu a zdůrazňuje, že prioritou by mělo být to, aby dítě nebylo hladové (hladové dítě nemá dostatek energie zvládnout náročný denní program). Tedy v případě, kdy je nabízena dítěti nová struktura jídla, vhodné je nabídnout jen malý kousek a dokrmit oblíbenou potravinou. U handicapovaných dětí může být podle Jarolímové důvodem odmítání stravy i sensorická nedosycenost. V případě, kdy dítě z jakéhokoliv důvodu nemůže zažívat běžné činnosti jako je lezení po stromech, chození v dešti apod., nemá možnost dostatečně zpracovávat vjemy z prostředí. Jarolímová takové děti označuje jako „vjemově nedokrmené“ a dodává, že je potřeba taktilní vjemy dodávat například prostřednictvím masáží rukou a nohou, používáním vibračních hraček, manipulací s kinetickým pískem a podobně. Jarolímová říká, že na sensorické mapě lidského těla zabírají právě ruce, ústa a nohy největší část, a proto stimulace těchto částí těla se v budoucnu pozitivně odrazí také v oblasti příjmu potravy. Proškolený klinický logoped může zařadit i masáže dutiny ústní, myofunkční terapii. Dobré je i působení ergoterapeuta, který využívá ve své práci sensorickou integraci. Důležité je do denního programu zařadit orální aktivity, jako foukání, vibrace rtů, vibrační hračky, vibrační roury, masážní ježky atd. Jarolímová říká, že sensorickým „dosycením“ docílíme větší ochoty ze strany dětí vnímat nové vjemy i v oblasti dutiny ústní.

Jarolímová uvádí některé zásady pro zavádění nových potravin do jídelníčku (takové, které mohou používat pedagogové a speciální pedagogové v mateřské škole)

- Používání běžné zubní pasty (ne dětské sladké)
- Změna zubního kartáčku – ideální je sonický kartáček
- Masáže dásní (klinický logoped, terapeut)
- Používat různé typy lžiček a dřevěnou špátli (vjem dřevěného povrchu, kovová lžička), existují i vibrační lžičky
- Obměna potravin, které dítě zná a má je rádo (například na oblíbený kousek jablka natřít tvaroh.)
- Výměna (nechat se krmit dítětem, děti se krmí navzájem)
- Používání oddělených talířů v případě, že dítěti vadí smíchané potraviny
- Zařazení hry s jídlem do denních aktivit (dotýkat se potravin, nechat je dítě osahat.)

Rozvoj řeči u dětí s autismem

Děti s autismem nechápou, že symboly (předměty, obrázky, gesta, slova, písmena) mají sloužit ke komunikaci. Nechápu účel komunikace. Důležité je, aby se dítě naučilo komunikovat formou, kterou bude aktivně využívat, aniž by bylo závislé na okolí. Proto je velmi důležitý výběr – s ohledem na individualitu dítěte - nejvhodnější formy komunikace. Vždy je ale nutné klást důraz na využití vizuálně prostorových dovedností, které pomáhají nejen pochopit informace, ale také je déle udržet v paměti. Výhodně je využít především výměnnou komunikační strategii VOKS. Další možností je využití alternativní či augmentativní komunikace.

Velkým problémem u dětí s poruchami autistického spektra je možnost generalizace (přenosu naučeného do jiné situace či prostředí). Při nácviu nových slov je výhodné využívat obrázky, skutečné předměty. Během výletů a procházek mimo areál mateřské školy se děti setkávají se skutečnými předměty v jejich běžné podobě a přirozené funkci, dostávají se do běžných sociálních situací, které jsou nucené s dopomocí pedagogů řešit. Osvědčil se také předchozí nácviu sociálních situací v prostorách školky v Son-Rise herně (vytvoření umělých sociálních situací a návod na jejich řešení)

Stimulace preverbálních dovedností

Jakmile dítě s autismem začne vokalizovat, je důležité preverbální projevy podporovat (vydávání zvuků, opakování po dítěti, produkce zvuky, které by mohlo dítě napodobit a jejich spojení s předměty či obrázky) (Richman, 2006). Dále je důležitá stimulace pozornosti (se stejnými hračkami obměňujeme herní aktivitu), napodobování (hlavně zrcadlo), střídání (stavění kostek), ukazování na objekty (Říhová, Vitásková, 2012).

Stimulace porozumění

Vhodné je používat jednodušší slovní spojení spolu s konkrétními věcmi a činnostmi (instrukce). Neverbální žádosti dítěte je nutné verbalizovat a komentovat veškeré dění. Přínosné je založení sešitu s fotkami blízkých osob i věcí (zážitkový deník)

Stimulace auditivní percepce

Vhodné je nabízet dítěti s autismem různorodé zvuky, společně je poslouchat a komentovat, podporovat jejich zkoumání, učit dítě poznávat a určovat symbolické zvuky, nejčastěji vozidel a zvířat (Newman, 2004).

Stimulace neverbální komunikace a oční kontakt

Prvním krokem je navázání očního kontaktu. Před zrcadlem zkusíme různé emoce, které spojujeme s obrázky emocí. Používáme komunikační gesta. Stimulujeme hlasový projev (činnosti doprovázené vokalizací, korigujeme intenzitu hlasu). (Říhová, Vitásková, 2012)

Právě na navazování očního kontaktu se osvědčila práce s dětmi metodou Son-Rise. Son-Rise Program klade důraz na to, aby dítě s poruchou autistického spektra navazovalo s druhými lidmi oční kontakt proto, že ono samo chce a ne proto, že se to mechanicky naučilo. Dle Kaufmana (2005) dítěti pomáhá navazování očního kontaktu s rozvojem verbální řeči, jelikož se dítě dívá do obličeje druhého člověka a sleduje, jak mluví.

Pro vyvolání očního kontaktu je možné použít několik strategií. Jednou ze strategií je pozice pro oční kontakt, kdy dítě musí vyvinout co nejméně svého úsilí, aby s druhou osobou navázala oční kontakt. Znamená to, že druhý člověk je ve stejné úrovni očí, jako je dítě, takže když si dítě hraje například na zemi, druhá osoba si na zem lehne nebo sedne před dítě tak, aby nemuselo složitě zvedat hlavu a otáčet ji na druhou stranu místnosti. Další strategií je, že si o oční kontakt můžeme říct nedirektivně, což znamená například, že řekneme dítěti „Zlatíčko, s kým mluvíš? Nejsm si tím jistá, protože se na mě nedíváš.“ Doporučována je i pochvala „Ty máš krásné oči“. „Miluju, jak se na mě díváš“. Další strategie je založená na tom, že pokud

nabízíme dítěti oblíbený předmět, držíme ho v blízkosti svých očí. Prázdná místnost, kde jsou eliminovány rušivé podněty a jediným partnerem ve hře je osoba terapeuta se ukázala jako ideální.

Stimulace verbální komunikace

Při rozšiřování slovní zásoby často chceme, aby po nás dítě opakovalo slova, přestože dítě často neví, co dané slovo znamená. Nemá o slovo žádný vnitřní zájem, motivaci naučit se ho a především ho účelně používat. I učení slov je potřeba udělat zábavným. Snažíme se proto využívat vnitřní motivace dětí. Hlavním faktorem je naše reakce na snahu dítěte o řeč, oslavujeme proto každé vyřčené slovo (nebo alespoň snahu o vyřčení slova), požadujeme řeč i v případě, že dítě nám je gesty schopné říci, co chce. Mluvu můžeme podnítit například tím, že předměty, o které má dítě zájem, dáme výše, aby na ně dítě nedosáhlo a bylo nuceno o ně požádat. Pohotově reagujeme třeba i na snahu o vyslovení slova. Je velmi důležité, aby děti viděly jasné spojení mezi používáním slov a dosažením toho, co chtějí.

Používáme nejen konkrétní předměty (i když ty považují za nejvýhodnější), ale i obrázky, knížky, fotografie situací běžného dne. Komentujeme veškeré činnosti, klademe otázky (provokace odpovědi), rozvíjíme a zpřesňujeme projev dítěte, odměníme pochvalou každý pokus o imitaci. Neustále se ujišťujeme, že nám dítě rozumí. Opět bych ráda vyzdvihla výhodu práce v Son-Rise herně při rozvoji verbální komunikace. V místnosti, kde jsou předměty zájmu dítěte umístěné do horních polic, motivujeme dítě k tomu, aby si o ně řeklo (slovo, první hláska).

Nácvik sociálních dovedností

„Sociální dovednosti můžeme definovat jako dovednosti, které jsou používané v mezilidských vztazích, umožňují nám přirozeným způsobem vyjadřovat své potřeby, mluvit o svých pocitech a záměrech a brát přitom ohled na potřeby druhých lidí. Pokud se nám v této oblasti daří, máme pozitivní zpětnou vazbu od druhých lidí, což nás posiluje a zvyšuje i naši sebedůvěru“ (Bělohávková 2012, s. 3).

V oblasti nácviku sociálního chování je pro osoby s autismem největší komplikací fakt, že nelze stanovit dopředu všechny možné varianty sociálních situací a proto nelze napsat ani přesná a jednoznačná pravidla pro řešení těchto situací. Samotné pochopení sociálního chování je pro osoby s autismem velmi obtížné a ztěžuje adekvátní využití při změně sociální situace. Děti s autismem mají sníženou schopnost spontánně sdílet s ostatními radost a zájmy, potěšení ze společné činnosti, hry. Důsledkem je pak preference činnosti o samotě, nebo naopak

extrémní (pro okolí zvláštní) sociální aktivita, odlišné vnímání lidí ale i předmětů v okolí. Lidé mohou být využíváni jako pomocníci nebo spíše jen „mechanické pomůcky“. Specifické chování bývá často provázeno úzkostí, nepřiměřenými reakcemi, pocitem chaosu. Proto je sociální chování důležitou oblastí, které je potřeba se primárně věnovat (stejně jako rozvoji komunikačních dovedností a hry).

Sociální chování vyžaduje dlouhodobý nácvik. Ten může probíhat různými způsoby. Nejčastější je nácvik v reálných situacích během běžných denních aktivit, kdy pedagog dětem vysvětluje, popisuje, ukazuje, jakým způsobem je vhodné řešit určité situace a co je žádoucí a nežádoucí v rámci sociálního chování. Příkladem se dítě učí oční kontakt, zdravení, poděkování, omluvu, sdílenou pozornost atd. Dále k rozvoji sociálních dovedností používáme různé podpůrné pomůcky, jako leporela, obrázky, piktogramy, ale i program v počítači. Vhodné jsou například skripta Obrázkový slovník sociálních situací vydaná společností APPLA v roce 2010.

Velmi funkční při nácviku sociálních dovedností je využití prvků strukturovaného učení. Struktura prostoru, místa a času může pomoci lépe se orientovat při nácviku určité časové dovednosti a může pomoci k vytvoření požadovaného návyku. Dále využíváme metodu postupných kroků. Zde je sociální dovednost rozfázována do etap, které se dítě postupně učí ovládat.

Při nácviku sociálních dovedností se opět osvědčilo využití prvků Son-Rise programu a práce v Son-Rise herně. Nejen při rozvoji očního kontaktu (zde se ukázala Son-rise herna jako nezastupitelná), ale i v rozvoji verbální komunikace a především socializaci. Dle psycholožky Zuzany Masopustové, která pracuje s dětmi s autismem a jejich rodinami, radost ze společné aktivity u autistického dítěte nevznikne tím, že terapeut nutí dítě hrát „normální“ hry či že ho hned od počátku terapie učí některým dovednostem. Snahy o takový způsob „učení“ často selhávají a narážejí na problémové chování ze strany dítěte. Samozřejmě lze dítě s autismem nějaké hře či činnosti naučit, ale je-li to provedeno tímto způsobem, lze ve velké části případů pochybovat o skutečném zaujetí dítěte pro danou činnost a dokonce i o tom, že dítě významu provádění požadované činnosti skutečně porozumělo. Son-Rise program vzhledem ke svým cílům a metodám využívá zejména sociální formy učení, smysluplné učení, učení prožitkem. Když začne být dítě po napojení (tzv „joining“) (viz. kapitola 1.5) interaktivní (naváže oční kontakt, vyhledá fyzický kontakt), nastane okamžik akce – hry. Právě v tomto okamžiku je ideální čas na nácvik sociálního chování. (nacvičování určitých sociálních situací, jako

je nakupování, cestování městskou hromadnou dopravou, hra na hřišti apod. Někdy je možno do herny přizvat i další dítě nebo dospělého a nacvičovat sociální situace i s nimi).

Obecné metodické postupy uplatňované při vzdělávání dětí s autismem v mateřské škole se speciálními třídami Duha

- Používat stručné věty, gesta a konkrétní předměty při komunikaci s dětmi.
- Poskytovat individuální podporu v případě, že si dítě neví s úkolem rady.
- Nové informace a nové situace dávat do souvislostí s dříve získanými zkušenostmi a vědomostmi.
- Počítat s výkyvy ve výkonech, zadávat takové množství úkolů, které dítě zvládne, dbát na dokončování úkolů.
- Při zadávání úkolů používat jasné a krátké pokyny, případně vizuální podporu
Ponechat dítěti dostatečný čas na odpověď.
- Vybírat vhodně pracovní listy a další pomůcky. Vhodné jsou ty, na nichž není příliš informací.
- Strukturovat a schematizovat zadané úkoly.
- S využitím vizuální podpory rozvíjet u dítěte dovednost orientovat se na pracovní ploše.
- Umožnit dítěti přestávku pokud je unavené. Pokud je to v možnostech školy, umožnit dítěti pobyt v relaxační místnosti (ideálně mimo třídu).
- Preventivně se věnovat opatřením, která eliminují problémové chování dítěte.
- Respektovat hypersenzitivní projevy u dětí.